

Sicole

Les letes do walon

X ni s' voet ki dins l' betchfessî [*graphie « mixte »*] **xh** ki s' prononce TODI « ch » avâr ci (ey eto après Nameur et Tchålerwè, mins H après Lidje ; **Xh**endermale = *Hènmåle*).

xhiner on vî ome; fé ene **xhinêye** ; **Xhofrai** ; **Xhignesse**

pexhon ; **baxhî** ; **flaxhî** ; **bouxhî** sol clå ; **Daxhlet**

cloyoz l' **ouxh** ; s' epîter dins les ron**xhes** ; on caberdou**xhe** ; i fât ddja k' i fou**xhe** malén ; so les Trî**xhe** ; Dest**xhe**, Rand**xhe**

Li betchfessî **xh** si prononce H a Lidje et ch ôte pårt. Dins les nos prôpes, i nel fât **nén** prononcî /ks/

pexhon	pèhon	pèchon
bouxhî	bouhî	bouchî / boucher / bouchè
ouxh	ouh, ouhy, ouf	ouch, uch

W, c' est ene lete foirt corante do walon, ki rprezinte todi li son w.

walon, Waloneye / Walonreye, wache, for ås microwaches, toumer wake ; walêye.

Sacwants mots walons d' etimolodjeye tîxhone [*germanique*] ont wårdé l' lete W, adon ki les sfwaits mots passés e francès prindént on G.

wesse / *guêpe* ; wårder / *garder* ; waire / *guère* ; wåfe / *gauffre*

wé / *gué* ; want / *gant* ; riweri, weri / *guérir*

Gn a des mots avou W ki divnèt V dins des ôtes coines.

wihå, wihâ / *vexhåd* ; waxhea (*wahê, wachê*) / *vacha*

rewoeyî (*rèwiyî* <> *rèveûyî, ravèyî*) ; woeyî (on moirt) : *wâyer* <> *veûyî*,

Lanawaire, on a prins li lete w po calker des mots inglès avou W come *wologane*. Pocwè ? Paski, après Tchålerwè, les H divnèt voltî des W.

Lidje	Bive	Nameur	Tchålerwè
hôt	yôt	ôt	wôt
hôteûr	yôteûr	ôteû	wôteû
-	dôr, wôr d' ansene		wôr, woûr

Eciclopedeye : Fizike

Li pont d' edjalaedje

C' est l' timperature la k' on likide divént on solide.

Po l' aiwe, c' est 0° Celsiusse ; pol mazoute, c' est les -5 °C po les mazoutes brouxhires, mins disca -22°C po les mazoutes pus peurs.

Li pont d' bolaedje

C' est l' timperature la k' on likide divént on gâz, tot fjhant des grossès bouyotes.

Po l' aiwe, c' est 100° Celsiusse.

Li svintaedje

C' est cwand on prodût divént on gâz, sins boure.

Egzimpe : del gote ki dmeure lontins å fond d' ene botaye.

Li pont d' rozêye

C' est l' timperature la ki l' crouweur k' est dins l' air si va rashire come gotlete di rozêye so les yebe, les finiesses, et totavå.

Come di djusse, i dpind do tô d' crouweur dins l' air. Pus gn a-t i d' mateur dins l' air, pus hôt est i (rishofler si alinne conte ene vite).

Cwand i rdjale dissu, ça dvént del djivronde (del relêye, del blanke djalêye).

Belès-letes

Jacques Bertrand

Jacques Bertrand (Djåke Bietrand), c' esteut on scrijheu d' tchansons k' a skepyî li 18 di nôvimbe 1817 et k' a morou li 30 di djulete 1884.

Di s' mestî, il esteut patron d' ene fabrike di tcheyires.

Ouve e walon

Il a brâmint stî aidî pa s' cuzén Albert Thibaud.

I tchantéve voltî li pays d' Tchålerwè. Åresse, c' est l' prumî k' a-st eplaidî des scrijhaedjes e walon dins cisse coine la del Walonreye.

I dmeure conoxhou long et lådje pa ene tchanson e francès "Pays de Charleroi" k' a divnou l' ime nâcionå carolo. Mins il a scrît purade e walon. Inte di des ôtès tchansons : Lolote.

Rilomêye

Jacques Bertrand fourit raddimint rwaitî come l' ero nâcionå do Pays d' Tchålerwè. E 1924, on havta ene plake di rsovnance sol måjhon la k' il a skepyî, al rowe Guståve Nålène a Tchålerwè.

Dispu 1984, li befrwè d' Tchålerwè soune totes les eures « Pays de Charleroi »; å cwårt après l' eure; c'est « Racoulotans nos" ; al dimeye eure : "Sintoz come èm cour bate", eyet å cwårt po l' eure: "El cwénzinne å Mambor".

I fourit fotografyî pa Prosper Bévierre diviè 1867. Ci portrait la divna foirt rilomé. On ndè fjha ene plake havtêye so s' måjhon d' nexhance e 1924.

Si veye est ses tchansons ont stî studieyes pa Jules Lemoine, adonpwis pa Jules Vandereuse.

Des tchanteus come Bob Dechamps tchantént voltî les tchansons d' Jacques Bertrand.

Tchanson

Vive Nameur po tot

Resploe

Vive Nameur, Nameur po tot (3 côps)

Vive Nameur po tot

<p>I.</p> <p>Dji so del rowe Piconete Mi popa si lome Colas Mi moman s' apele Toennete Des efants, c' est mi l' pus bea.</p>	<p>II.</p> <p>Dj' a stî bén lontins a scole E-n alant vey les bateas. Mins vola çk' i gn a d' pus drole Dji n' so nén pus biesse po ça.</p>
<p>III.</p> <p>Vive Nameur pol tiesse pressêye, Pol tripe del rowe des botchîs ; Vive Nameur pol fricassêye, Po les noejhès di boledjî.¹</p>	<p>IV.</p> <p>Nos magnans des babulaires Nos suçans disk' å papî ; Ele filnut a môde di glaire ; Ele placnut come do hârpixh (<i>di l'aurpî</i>)²</p>
<p>V.</p> <p>Nos tchantans sovint eshonne Li bele tchanson da Bosret. C' est l' « bea bouket » ki rashonne, Dins leus fiesses, les Namurwès.</p>	<p>VI.</p> <p>Cwand on est dissu l' pont d' Djambe, On voet Mouze passer padzo Elle eva rabressî Sambe ; Vont brèsse dizeu, bresse dizo (<i>èlle èvont brès dzeu, brès dzo</i>)</p>
<p>VII.</p> <p>Mins on côp k' on est evoye, On est pus djamây plaijhant, Ca on brait cwand on n' pout pus vey (<i>vôy</i>) Li pôve vî clotchî d' Sint-Djan</p>	<p>VIII.</p> <p>Vive Nameur pol pâye, pol djoye, Po cwand nos riyans vaici ; Cwand nos frans nosse dierinne bâye, Nos tchantrans e paradis.</p>
<p><i>Câzaedje et muzike : Joseph Bothy; Tchantaedje : Marc Keiser, sol plake « Nameur, Sambe et Mouze » (prodûte diviè 1998).</i></p>	

1 noejhe di boledjî : pitite bole di pässe cûte ledjirmint å for

2 hârpixh (*aurpî, aurpwès*) : foite cole k' on plakéve les smeles des solés avou